

поєднуються екологічний, соціальний та економічний фактори мережевого розвитку ноосфери.

Таким чином, методологія формування цивілізаційної парадигми наноекономіки передбачає визначення проблем і методів дослідження. До останніх віднесемо загальнонаукові та спеціальні. Такі парадигми існують у межах певних класифікацій: за онтологічним, гносеологічним та аксіоматичним принципом. Усі ці парадигми можуть бути об'єднані в межах ноосфери.

Список використаних джерел:

1. Дергачова В. В., Мусіна К. В. Міжнародний трансфер технологій як основа розвитку підприємства в умовах адаптації до процесів глобалізації. *Актуальні проблеми економіки та управління*. Київ : КПІ, 2016. № 10. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/66913> (дата звернення 15.07.2019).

2. Дудченко М. А. Інноваційно-технологічна відсталість України як фактор економічної дезінтеграції з Європейського простору. *Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки»*. 2017. № 11. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3191/2866

3. Мазаракі А. А. Потенціал парадигмальних та концептуальних змін в економічній науці XXI століття. *Теоретико-методологічні трансформації економічної науки у XXI ст.: перспективи нової парадигми* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28–29 травня 2019 р.). Київ : КНТЕУ, 2019. С. 12–15.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-302-9-85>

Сержан В. А.,
аспірант

*Інституту географії Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ НА ТЛІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Місто як історико-культурний, соціально-економічний і просторовий феномен споконвіку привертає увагу дослідників. Великі міста зосереджують у собі значну кількість людей, багатства і ресурсів, підприємств і видів діяльності, активно впливають на приміське середовище. Аспекти розвитку міст, міських мереж і міського

середовища є об'єктом у тому числі й суспільно-географічних досліджень.

Під час криз роль міста стає особливо важливою. Властивість будь-якого міста бути придатним для проживання й виконувати захисну функцію відчули на собі мільйони українців. Революція Гідності, сепаратистські прояви, вторгнення російських військ на Донбас, суворі карантинні обмеження під час пандемії COVID-19, нарешті повномасштабне вторгнення Росії у 2022 р. – всі ці внутрішні та зовнішні чинники безпосередньо впливають на міста та їхнє населення.

Міста є вразливими, стикаються із загрозою власній життєдіяльності. Значення політичних конфліктів і криз для великих міст стало очевидним після терористичного акту 11 вересня 2001 р. у Нью-Йорку. Ця трагедія в самому «диспетчерському центрі глобальної економіки» була поштовхом до перегляду всіх стандартів безпеки і в інших містах [1, с. 338].

Ризики для міст мають різний характер виникнення – політичний, економічний, природний, техногенний тощо. Так, можна навести чимало прикладів небезпеки розміщення поселень в сейсмічних зонах – у Токіо та Лос-Анджелесі; повеней – у Сеулі й Даці; ураганів – у містах Південно-Східної та Східної Азії, США, Центральної Америки і Карибського басейну [1, с. 349–350].

Важливість покращення безпеки міст нам демонструє землетрус 2023 р., що відбувся в Туреччині та Сирії, який забрав десятки тисяч життів. Є причини вважати, що число жертв могло би бути набагато меншим, якби питання стійкості міста до землетрусів враховувалося при містобудуванні та прийнятті рішень.

У контексті нинішньої ситуації в Україні ключовим фактором ризику для міста стають військові дії та можливості виживання на тлі цього зовнішнього впливу. У таких умовах актуалізується поняття «резильєнтність». Дискусії про резильєнтність ведуться з тих пір, як у глобалізованому світі почали виникати асиметричні загрози. На Заході для цього використовують термін «resilience» – життєстійкість, спроможність відновлюватись або ж пружність [3].

Загалом під цим терміном узагальнено розуміють здатність певної системи (держави, регіону, міста) зберігати стійкість до зовнішніх та внутрішніх агресивних впливів, оперативно реагувати на асиметричні загрози шляхом впровадження змін та адаптації без шкоди для основних цінностей та інституцій суспільства, безперервно функціонувати під час криз, а також відновлюватися після руйнівних наслідків агресивних дій будь-якої природи (самовідновлення) [3].

Вице-президент НАН України С. І. Пирожков виділяє на фоні нинішніх зовнішніх і внутрішніх обставин пріоритетні для України

стратегії національної стійкості: економічна (включаючи енергетичну), соціально-політична та правова, гуманітарна (в тому числі демографічна, етнонаціональна), духовно-культурна, психологічно-моральна, освітня й наукова, стійкість масових комунікацій, кіберстійкість, військово-політична стійкість [3].

Очевидно, що одним із проявів резильєнтності України є здатність наших міст витримувати удари ворога, використовуючи тісну взаємодію суспільства та урбаністичного простору. Показовим недавнім прикладом міської резильєнтності є будинок на проспекті Лобановського в Києві, який постраждав у перші дні повномасштабної війни, а на нині повністю відновлений і функціонує [2].

Стійкі міста – це міста, які мають здатність поглинати, відновлюватися та готуватися до майбутніх потрясінь (економічних, екологічних, соціальних та інституційних). Стійкі міста сприяють сталому розвитку, добробуту та інклюзивному зростанню.

Безпосередньо стійкість міст досліджують в Організації економічного співробітництва і розвитку (OECD), якою визначено показниками резильєнтності; та ООН, де розроблено різноманітні індекси стійкості міст; Також є низка досліджень іноземних учених у вузькому чи широкому підході, прикуті до тематики.

100 Resilient Cities – започаткована Фондом Рокфеллера програма, що сприяє містам у всьому світі стати більш стійкими до фізичних, соціальних та економічних проблем. Вона діяла у 2013–2019 рр. та знайшла своє продовження в інших проектах [4].

Наприклад, City Resilience Index за допомогою досліджень і тестувань в динаміці намагався сформувавти інструмент, який допомагає обраним стійким містам ідентифікувати виклики та реагувати на них систематично. Основними вимірами резильєнтності були вибрані наступні показники: здоров'я і благополуччя; економіка та суспільство; інфраструктура та навколишнє середовище; лідерство та стратегія. На їхній основі було сформовано 12 цілей, які спиралися на 52 індикатори [5].

Місто ставить перед собою ряд цілей, які відрізняються практичністю та символічністю. Так, уряд Великої Британії у питаннях резильєнтності опирається на перспективи національної політики, здатності виявляти, запобігати та реагувати швидко й упевнено на великі надзвичайні ситуації. У США є гарний приклад стійкості на міському рівні, який передбачає захист «життєвих шляхів» – системи доріг, інженерних мереж та інших допоміжних засобів, призначених для продовження їхнього функціонування під час стихійних лих і терактів. При цьому міська стійкість навряд може бути універсальною

концепцією. Вона може варіюватися залежно від національної політики, історії ризиків і безпекових пріоритетів окремої країни [6].

Повсякденний досвід життя громадян під час війни допомагає нам зрозуміти стійкість міського середовища на практиці. У 1992–1995 рр. під час боснійської війни, яка вважалася найбільш кривавою із часів Другої Світової, населення Сараєва використовувало міську забудову задля виживання. При наявності постійної небезпеки нахвалт перехресного вогню на «Снайперській алеї», нестачі продуктів харчування, відсутності цивілізаційних благ, міське населення навчилося підтримувати власне функціонування, облаштувати укриття, комунікації, шляхи зв'язку та сполучення. Такий спосіб життя міста було відображено в «Карті виживання Сараєва» [7].

Те, що трапилося в Сараєво, теоретично може трапитися в будь-якій точці світу. Тож надзвичайно цікавим і важливим виглядає розгляд міської резильєнтності України, яка проходить випробування війною на поч. ХХІ ст. Нині увага світові новинних агенцій та дослідницьких інститутів прикута до нашої країни, що допомагає з пошуком інформації.

При дослідженні українського кейсу резильєнтності можна спиратися на методологію суспільної географії. Для дослідження можна обрати як конкретне місто, так і найбільші міста в цілому, місто і його субурбію, окремі агломерації, тощо. До питання можна застосовувати широкі та вузькі підходи, розглядати міста в порівнянні чи комплексно. При цьому об'єктом розгляду може бути як міська інфраструктура, так і її діяльність.

Цілями дослідження резильєнтності міського середовища України могли би стати: окреслення географічного змісту поняття «резильєнтність міст»; визначення основних зовнішніх і внутрішніх чинників впливу на резильєнтність міської інфраструктури в Україні; розроблення підходящого набору індикаторів резильєнтності міської інфраструктури та їхня параметризація; розроблення і апробація суспільно-географічної методики дослідження резильєнтності міської інфраструктури; аналіз резильєнтності конкретних міст в умовах воєнного часу; побудова відповідних математичних і географічних моделей; визначення можливих напрямів зміцнення міської резильєнтності України.

Будь-яке місто повинно мати базовий план стійкості, який може допомогти на самому початку катастрофи, щоб позитивно реагувати на ризик. Такий план може гарною основою для зменшення матеріальних збитків і втрачених людських життів.

Список використаних джерел:

1. Дронова О. Л. Геоурбаністика : навч. посіб. К. : ВПЦ «Київський університет». 2014. 419 с.
2. Корба Г. Було і стало. Нове життя будинків, зруйнованих російськими ракетами. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/sxgrw2vn939o>
3. Пирожков С. І., Національна стійкість України: стратегія забезпечення *Український географічний журнал*. 2022. № 2. С. 3–10. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.003>
4. 100RC Handbook – Planning for Resilient Urban Growth: Tools for Proactively Managing Rapid Urban Growth. URL: <https://www.local2030.org/library/535/100RC-Handbook-Planning-for-Resilient-Urban-Growth.pdf>
5. City Resilience Index. URL: <https://www.cityresilienceindex.org/>
6. Coaffee J., Wood D. M., Rogers P. The Everyday Resilience of the City: How Cities Respond to Terrorism and Disaster. Palgrave Macmillan. 2009.
7. Pilav, A. Before the war, war, after the war: Urban imageries for urban resilience. *Int J Disaster Risk Sci*. 2012. № 3. P. 23–37. DOI: <https://doi.org/10.1007/s13753-012-0004-4>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-302-9-86>

Соболева Г. Г.,

кандидат економічних наук доцент,

доцент кафедри економіки та маркетингу

Харківського національного університету міського господарства

імені О. М. Бекетова

м. Харків, Україна

«ЗЕЛЕНА» ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

Одним із найгостріших регулярних питань міжнародних дискусій є прийнятність використання тих чи інших джерел енергії та видобутку відповідних ресурсів. Якщо вугільні проекти визначаються як однозначне і безкомпромісне зло, то за ту ж атомну енергетику почалися справжні битви.

Теорія зеленої економіки базується на трьох законах:

- 1) не можна нескінченно розширювати сферу впливу в обмеженому просторі;
- 2) в умовах обмеженості ресурсів не можна вимагати задоволення нескінченно зростаючих потреб;